

Rejserapport for Hollandstur 2008

København 2008-11-17

Vi vil til at starte med gerne beklage den sene aflevering af rejserapporten. Der er forskellige faktorer som er årsag hertil, men dem vil vi ikke kede jer med. I det efterfølgende beskrives, hvilken spændende studietur vi har haft i Holland, sommeren 2008.

Rejsen blev arrangeret i forbindelse med afholdelsen af den årlige IFLA Kongres. Kongressen fandt i år sted i Apeldoorn, hvor der ud over kongressen også blev afholdt International Triennale Apeldoorn.

Byen bar derfor tydeligt præg af fornøjelige og interessante landskabsinstallationer og begivenheder.

Turen til Holland bestod af dels deltagelsen i den 45. IFLA Verdens kongres, samt af yderligere besøg i byerne Utrecht og Amsterdam. I det følgende ses beskrivelse af alle rejsedage.

IFLA Kongressen 2008 - Transforming with Water, beskæftigede sig med temaet vand, på flere forskellige planer, dels på et æstetisk, et funktionelt og et bæredygtigt plan.

Kongressen forløb over 3 dage, hvor hver dag startede med et oplæg fra key notespeakere, som definerede dagens overordnede emne. Efter Key notespeakers oplæg blev der afholdt 2 sideløbende seminarer, hvor der på et mere detaljeret og specifikt plan blev diskuteret emner inden for dagens tema.

Efter seminaret var der mulighed for deltagelse i workshops eller i forskellige ekskursioner, tilrettelagt efter dagens tema. Denne struktur gav den deltagende mulighed for frit at tilrettelægge et program efter egne interesser.

Dag 1 - Søndag d. 29.06.08 - Ankomst til Apeldoorn

Ann-Lilja, Maria, Nanna, June, Andreas, Thomas, Steen og Louise på tur.

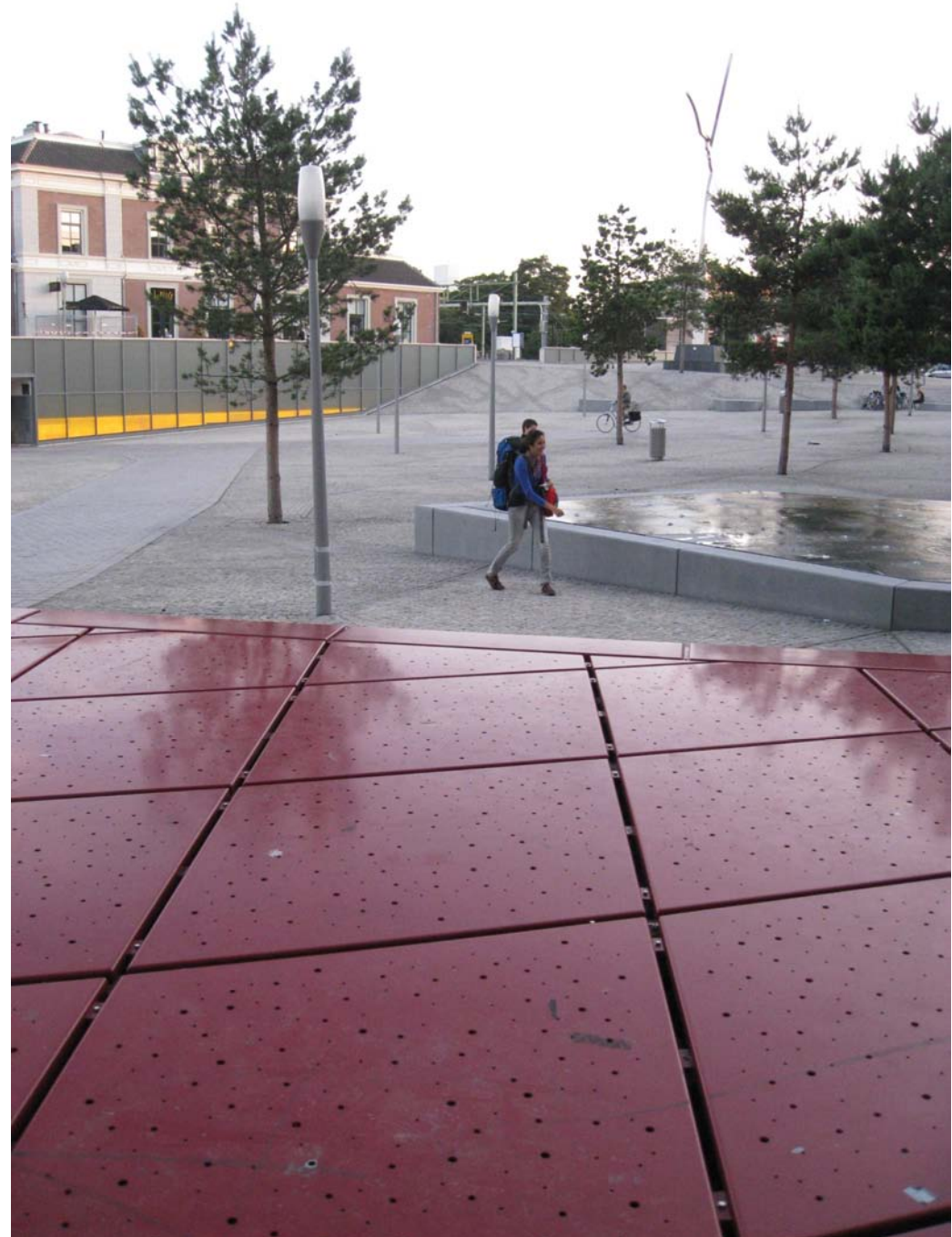
Afgang fra Kastrup Lufthavn med fly til Amsterdam. Herfra med tog, og ankomst i Apeldoorn samme aften. På billedet ses stationsforpladsen i Apeldoorn, som vi alle ivrigt fotograferede.

Dag 2 – Mandag d. 30.06.08 - Kongresdag 1 – Tema: Living with Water.

Åbningsceremoni kl. 9.00, og kl. 9.30 en meget spændende Keynote af Adriaan Geuze, Partner i West 8 Landscape Architects Netherlands. Herefter fordelte vi os ud til forskellige foredrag og workshops.

Efter frokost havde vi tilmeldt os ekskursionen 'Lakes and Marshes', hvor vi besøgte en gammel stærkt forurenet grund, som var behandlet og omskabt til et rekreativt vådområde. Der diskuteredes bæredygtighed i stor stil. Selvom landskabet var blevet nogenlunde anvendeligt igen, et det så bæredygtigt bare at 'indkapsle' den stærkt forurenede jord med et plastic-baseret produkt, og dermed 'gemme' problemet til de kommende generationer? Var et af de store, ubesvarede spørgsmål. Men ikke desto mindre, hvis svaret er ja, så er dette område – nord for Amsterdam – et godt eksempel. Efter denne lange dag blev vi kørt til Het Loo, hvor der var reception. Tiden her gik med networking og med at inspicere den smukke park.

Foto: Louise Røhr Bengtsen

Dag 3 - Tirsdag d. 01.07.08 - Kongresdag 2 – Tema: Land meets Water

Vi startede som den foregående dag, med at tanke energidepoterne op vha. konferencens lille morgentraktement. Denne dag startede selve konferencen dog en halv time tidligere, da vinderen af studenterkonkurrencen skulle udpeges. Der havde været en massiv deltagelse dette år med ikke mindre end 380 indsendte projekter, så det var lidt af en opgave dommerne var kommet på. Det vindende projekt var tegnet af en ung mand fra Schweiz ved navn Philipp Urech mens 2. Pladsen gik til en Hollænder og sidst men ikke mindst fik en kinesisk studerende tildelt 3. Pladsen.

Kort herefter gik selve konferencen i gang. Dagens tema var 'Land meets Water' og omhandlede de to elementer land og vand som to ekstremer, som yin og yang en kilde til forundring og til tider også til frygt. Hvordan vi tiltrækkes af vand og hvordan vi som mennesker ofte vælger at bosætte os nær ved områder med vand. Den massive bosættelse kan give grund til problemer, da grænsen mellem vand og land altid er i bevægelse. Vi kæmper ofte en kamp for at komme tættere på vandet eller for at indvinde det land, som eventuelt befinder sig under vandet. Her er Holland jo et godt eksempel. På sigt giver dette dog problemer, da vandstanden grundet den globale opvarmning er stigende og landområderne dermed uundgåelig er svindende.

Dagens Key note blev præsenteret af Anne Whiston Spirn, der gennem foredraget 'Reading the Waterlines in Landscape', fortalte om, hvordan man via gamle kort og lokalhistorie ofte kan udpege områder der kunne være udsat for oversvømmelser.

Inden vi skulle af sted på dagens ekskursioner, deltog vi i to andre foredrag. Et, omhandlede udnyttelsen af det dynamiske landskab langs kysten, hvordan naturens kræfter kan inddrages og bruges til at skabe skiftende scenerier langs strandkanten. Et andet, om 'Hybrid' havnefronter og kystlinjer. Hvilke fordele der er ved at skabe kystlinjer bestående af en kombination af byggeri, pladser og vegetationsområder.

Kort efter formiddagens program, gik turen mod Rotterdam hvor vi skulle se på landskabet omkring havnen og hvordan de havde omformet store eksisterende industrikvarterer til bebyggelse, erhverv og rekreative områder. Efter at havde hørt områdets historie, var det en sand fornøjelse da vi selv med egne øjne kunne se dette på en planlagt havnerundfart med ophold og landgang på udvalgte steder. Flere af områderne havde været udsat for samme ændring i funktion, som vi kender det fra Københavns Havn. Men udover at området var større her, lod det også til at arkitekterne havde fået mere frit spil – Alle projekterne var naturligvis ikke succes historier, men der var rigtig mange overraskende, spændende og succesfulde projekter iblandt!

Man kunne godt mærke at alt den friske havluft havde gjort deltagerne trætte, i modsætningen til turen derhen var der i hvert fald en helt anden ro i bussen tilbage til Apeldoorn. Turen trak også lidt ud så vi var ved at være nervøse for om vi overhoved ville nå tilbage inden aftenens arrangement gik i gang.

Der var heldigvis en stor del af aftenens deltagere der var af sted på ekskursion denne dag, så middagen på slottet Het Loo var blevet udskudt en times tid. Der var mange der havde tilmeldt sig den fine middag her i blandt også en del af de øvrige danske deltagere, man kunne i hvert fald ofte genkende nogle danske ord fra de øvrige borde. Derudover var der en god og hyggelig og afslappet atmosfære i det ellers meget fornemme lokale arrangementet foregik i, hvor der var rig mulighed for at få snakket med ligesindet fra den store verden.

Dag 4 - Onsdag d. 02.07.08 - Kongresdag 3 – Tema: Flow of Water

Onsdag morgen startede som de foregående dage med en hurtig gang morgenmad på hotellet, inden turen gik mod conferencecenteret. Forhallen var som altid fyldt med folk i alle aldre, repræsenteret af mennesker fra hele verden – dog med en ting til fælles.. landskabsarkitektur. Til forskel fra første dag var der dog flere af de mange ansigter der virkede bekendte i større eller mindre grad, og mens formiddagskaffen og dertil hørende kager blev indtaget, blev der hilst og nikket venligt til de nye personer man havde stødt på under konferencen.

Endelig blev klokken 09.30 og kongressens sidste Key Note skulle præsenteres. Emnet var 'Water Meets Land' og blev præsenteret af landskabsarkitekten Herbert Dreiseitl. Han fortalte meget inspirerende om hvordan regnvand kan integreres i landskabsarkitekturen, og hvordan man ved at tænke i alternative baner kan løse "stormwater" problemerne med kreativ landskabsarkitektur.

I modsætning til de foregående dage, havde vi denne dag ikke tilmeldt os dagens ekskursioner, men i stedet valgt at se tiden lidt an – og om ikke andet var der mulighed for at deltage i en af de åbne workshops. Endte dog med vi besluttede os for at tage ud og besøge Krüller Müller Museet, der havde en tilhørende og meget omtalt skulpturpark. Vi var dog ikke de eneste der syntes det lød spændende og endte med der var nogle af de øvrige deltagere der også sluttede sig til vores lille gruppe, så endte med at vi fik fyldt to minibusser op inden turen gik af sted mod museet.

Taxituren viste sig dog at være en større prøvelse, da aircondition og klimaanlæg åbenbart var en by i Rusland i de hollandske taxaer og lige denne dag var turens hidtil varmeste dag. Vi overlevede dog alle turen og da vi ankom til, hvad der vel nærmest kan beskrives som et åbent skovbryn og en lille hytte med tilhørende billetluge. Viste det sig at resten af turen skulle foregå på cykel. Hvilket faktisk var en ret behagelig transportform i dette herlige sommervejr, så efter en kort pause i det grønne fandt vi hver vores turistcykel og begav os af sted mod museet. Denne tur, var nærmest en oplevelse i sig selv. Taget i betragtning af Hollands ret flade og forholdsvis ensformige landskab – bevægede vi os her igennem alt lige fra åbne alléer, mørke bøgeskove, åbne heder osv.. var nærmest samtlige nordeuropæiske naturtyper der blev præsenteret i løbet af en halv times cykeltur.

Pludselig kom vi til en lysning i skoven. På den ene side lå der en parkeringsplads mellem de enkeltstående stammer, mens der til den anden side lå en fin nyslået græsplæne. I kanten af græsset stod nogle enkelte solitære træer, mens der i den åbne flade var placeret en lille mundsmag på hvad man kunne

oplevelse af kunstværker på museet. Lidt længere inde i skoven, mellem store hundrede årige bøgestammer lå selve museet placeret og så ud som om det havde ligget der altid og at træerne senere hen var kommet til.

Kage og søde sager var en uundgåelig del af vores lille gruppe, og dette museumsbesøg var ingen undtagelse. Så vi lagde ud med et besøg i den tilhørende café, hvor vi havde hørt de skulle have verdens bedste appel pie – og der var noget om snakken!

Efter at have fået stillet den søde tand, var det tid til at udforske museet. De kørte bl.a. en temaudstilling med fotografier der havde været omtalt i noget af det materiale vi havde fået udleveret under kongressen og var desuden i besiddelse af en velvoksen boghandel, som selvfølgelig også skulle tjekkes, inden turen gik til den tilhørende skulpturpark. Vi blev dog hurtigt klar over at parken var spredt over et større område, og i et febrilsk forsøg på at se så meget som muligt spredte vi os i mindre grupper indtil museets vagter som en anden flok fårehyrder fik os indkredset og vist os mod udgangen.

Samme aften blev der afholdt afskedsreception på Nettenfabrik i Apeldoorn. Receptionen blev afholdt i nogle gamle fabriksbygninger, hvor den hollandske landskabsarkitekt Michael van Gessel i den ene af hallerne havde lavet en meget imponerende installation. Installationen byggede i bund og grund på en sammenkobling af et ukendt antal projektorer, der projekterede billeder og video på henholdsvis gulv og vægge. Så man derved ikke blot betragtede projekterne og landskaberne, men kunne nærmest træde ind i dem.. Dette var til stor begejstring for de deltagende, og mange af os opholdt os længere tid inde i installationen for at få det hele med. Der var god stemning og musik på Nettenfabrik, hvor aftenen sluttede af ude i baren med en del af de andre deltagere.

Dag 5 - Torsdag d. 03.07.08 - Afrejse fra Apeldoorn samt besøg på Van den Berks Planteskole og OKRA Landscape Architects in Utrecht.

Tidligt om morgenen forlod vi hotellet i Appeldorn og drog mod Van den Berk (www.VDBERK.com).

Van den berk er en meget stor planteskole nær Eindhoven i det sydlige Holland, der har specialiseret sig i produktion af store træer og buske. Van den Berk var hovedsponsor for IFLAs verdenskongres dette år og havde i den forbindelse inviteret deltagerne til en guidet tur gennem planteskolen. Vi fik en gennemgang af de forskellige faser i arbejdet med plantning, pleje, opgravning, opbevaring og transport. Den endelige plantning på stedet af de store træer var et kapitel for sig selv.

Foto: www.VDBERK.com

Foto: www.VDBERK.com

Van den Berk var i deres generøse humør, da de forærede os et eksemplar af deres værdifulde træbog "Van den Berk on trees". Efter besøget talte vi om hvor givtigt det er at besøge producenter, og ikke blot forholde sig til de kataloger og referencer der er tættest på.

Foto: Steen Himmer

Foto: www.VDBERK.com

Foto: www.VDBERK.com

Reception og kanalrundfart med OKRA landschapsarchitecten

OKRA arbejder primært med planlægning og design af offentlige urbane rum, både i og uden for Holland. Tegnestuen er grundlagt i 1994 af Hans Oerlemans, Martin Knuijt, Christ-Jan van Rooij og Boudewijn Almekinders. Der er ca. 25 ansatte.

Det var vores underviser Torben Dam, fra KU-LIFE, som fik os inviteret med til receptionen. Han er selv en bekendt af tegnestuen og en af partnerne Boudewijn Almekinders.

Arrangementet hos OKRA startede med kaffe og kage i kælderen under tegnestuen. Tegnestuen er beliggende ud til en af Utrecht' s kanaler i et gammelt pakhus med direkte adgang til kanalen fra den gamle lagerkælder.

Arrangementet var til en kombination af en reception og en rundtur til forskellige landskabsarkitektoniske projekter i Utrecht. Deltagerne tegnestuens kontakter fra såvel Holland som fra udlandet og i alt deltog omkring 40 personer. Konceptet var at man i to både sejlede rundt på Utrecht' s kanaler og lagde til tæt på udvalgte projektet og fra bådene gik man det sidste stykke vej. Projekterne var enten udført af OKRA selv eller af andre. Den meget uformelle form som arrangementet havde gjorde det let at falde i snak med de andre deltager dels fordi man var nød til at krybe sammen med andre under paraply når der komme en byge, eller fordi man havde noget helt konkret at tale om – de ting man så undervejs.

Tegnestuen havde sammensat et varieret program, der delvist viste de opgaver de havde været med til at løse i Utrecht. Dels besøgte vi steder der var løst af den Spanske tegnestue EMBT, hollandske West 8, Mecanoo, Nijntje Pleintje og Bob van Reeth samt franske Gilles Clément.

Efter kanalrundfarten var det igen blevet tid til en forfriskning og en bid brød. Her var der mulighed for at fortsætte samtalen med personer man havde snakket med under kanalrundfarten eller samtale med folk man endnu ikke havde talt med. Denne mulighed blev udnyttet til fulde. Det var fantastisk at opleve at selvom man 'bare' kom som studerende var alle åbne og imødekommende, lyttede ærligt og udviste en oprigtig interesse for ens tanker. Det gav en vigtig følelse af at man som studerende rent faktisk kan bidrage med noget og man har opbygget en forståelse for faget.

Dag 6 – Fredag d. 04.07.08 – Fra Utrecht til Amsterdam

Utrecht Universitetspark ligger i den østlige del af Utrecht og indeholder, ud over et stort antal af bygninger til undervisning, bl.a. en botanisk have og universitetsbibliotek.

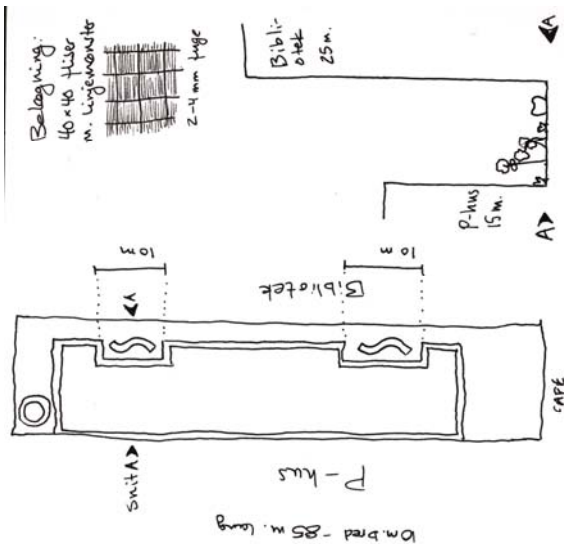

Vi besøgte en af universitetsparkens mest kendte bygninger, Minnaert Bygningen fra 1997 som er tegnet af arkitekterne Willem Jan, Neutelings og Michiel Riedijk. Bygningen huser Faculty of Earth Sciences, Faculty of Physics and Astronomy, og Faculty of Mathematics and Computer Science. Bygningen er opført efter bæredygtige principper og det har bl.a. udmøntet sig i en konstruktion der opsamler regnvand på taget af bygningen og anvender det til at nedkøle stedet om dagen. Vandet ledes ind i en hall midt i bygningen og ned i et gulvbassin der ud over at have kølende effekt, også er en del af udsmykningen i rummet. Overskydende vand ledes ud i gårdhaven der er anlagt med en omfattende bambusbeplantning. Anlægget var desværre under restaurering ved vores besøg.

Derefter fortsatte vi til "The Basket", der er en cafe anlagt i en bygning med en basketballbane på taget. Cafeen har et matteret ovenlysvindue op til basketbanen, der lader gæsterne få en fornemmelse af aktiviteterne deroppe, når spillerne bevæger sig hen over fladen.

Endelig besøgte vi Universitetsbiblioteket, der er en moderne bygning fra 2004 med en tilknyttet gårdhave. Bygningen er tegnet af arkitektfirmaet Wiel Arets og gårdhaven af Adriaan Geuze fra West 8, en af Hollands mest anerkendte tegnestuer. Haven er beliggende i det smalle mellemrum mellem biblioteket og et parkeringshus.

Anlægget er ca. 85 meter langt og 10 meter bredt, og består i hovedtræk af et langstrakt bed med sorte granitskærver hvori der vokser løn, hvis stammer er formet efter nogle knaldrøde jernstolper. Kontrasten mellem de røde stænger, det grønne løv og de sorte nuancer i vægge og gulv er slående og anslår en intens stemning i rummet.

Adriaan Geuzes inspiration til udformning af haven har været liv og død og mødet mellem disse. De sorte granitskærver og de forvredne træer skal symbolisere døden eller helvede, mens livet præsenteres i form af et kantbed med liljekonval (*Convallaria majalis*).

Der er opholdsmuligheder på røde, organisk formede bænkmøbler af plastik, samt på terrassen i rummets nordlige ende, der huser en cafe. Cafeen er samtidig rummets primære adgangsvej.

Efterfølgende tog vi toget til Amsterdam hvor vi blev indlogeret i en lejlighed

Dag 7 - Lørdag d. 05.07.08 – I Amsterdam

Lørdag delte gruppen sig op i to om formiddagen, den ene gruppe tog på en bådcykeltur gennem Amsterdams mange kanaler. Efter et par timer byttede gruppen de vandgående cykler ud til landgående, og tog ud for at se kirkegården

Den anden gruppe lejede nogle almindelige cykler og tog ud for at se Sven Ingvar Anderssons berømte Museumsplein (1999) og det omdannede gasværks-område: Westerpark Gasfabriek. Skæbnen ville, at denne dag åbnede himlen sig, og det styrtede ned i flere timer, så vi fik set bassinerne og vårområderne i Westerpark Gasfabriek under stort vand-pres.

Ved eftermiddagstid mødtes vi alle helt gennemblødte ved boghandlen Architectura & Natura, (en fagboghandel med bøger om landskabsarkitektur, arkitektur, byplanlægning og planteanvendelse) og vi fik alle hurtigt julelys i øjnene, glemte det våde tøj og fik brugt en god portion euro på ny landskabslitteratur.

Dag 8 - Søndag d. 06.07.08 - Ekskursion i Amsterdam til Boreno, Sporenburg, KNSM Island, Java Island og Heem Park samt hjemrejse

Dr. Jac. P. Thijssepark – Heem Park

Søndag delte vi os op i to grupper. En gruppe tog til Dr. Jac. P. Thijssepark i det sydlige Amsterdam. Inden for Landskabsarkitekturen er de hollandske Heem-parker vel kendte. De opstod som en reaktion på den trængte natur i Holland. I det groft manipulerede hollandske landskab, savnede man områder, hvor hjemmehørende planter kunne iagttages. Med dette ønske opstod Heemparkerne, hvor de hjemmehørende planter er anvendt i

deres typiske økosystem, med et parkpræget udtryk. Dr. Jac. P. Thijssepark er et meget velholdt eksempel på den trend der startede Heem-parkerne i 1920'erne og '30erne.

Det var et meget inspirerende og et lærerigt besøg i parken. Besøget gør det nemmere at forbinde det paradigme, der de seneste årtier er taget til i stykke om naturnære plantninger, med de tanker der ligger bag Heem-parkerne. Piet Oudolf og Henk Gerritsen er nutidige eksponenter for den hollandske gren af "bevægelsen".

Boreno, Sporenburg, KNSM Island, Java Island

Friske og frejdig satte denne gruppe sig op på cyklerne og rettede forhjulet i mod Amsterdams nordøstlige havneområde.

Målet var byudviklings projekt for de områderne, som i dag kaldes Boreno, Sporenburg (1999-2000), KNSM Island (1998-2000) og Java Island (1991- 2000), med henholdsvis West 8 , Jo Coenen og Sjordor Soesrters som arkitekter.

I projekterne har man fokuseret forholdet mellem bygninger landskab og den indbyrdes variation mellem bygningernes udseende.

Borneo og Sporenburg består af tæt-lavt-byggeri i 2-3 etager med to markante landmarks i form af stor bygninger på op til 10 etager, placeret udenfor den ellers stringente struktur.

Et vigtigt element er de 2 "landskablige strøg" enten i form af form af et grønt bånd som skyder sig ind gennem bebyggelserne eller i form af en kanal. Særligt denne kanal var interessant, fordi man her har udviklet en moderne type kanalhuse, hvor det enkelte hus har direkte adgang til kanalen. Det er denne model for kanalhuse som også findes i Københavns Sydhavn og med de samme arkitekter som bagmænd. KNSM Island og Java Island rummer mere en mere klassisk måde at tænke bygningskomplekser på det er mere eller mindre firkantede klodser på 6-10 etager.

Generelt må man sige at selvom man har forsøg at eksperimentere med andre former for byggeri endte dem som ellers er set i forbindelse med udviklingsprojekter for europæiske havner, blev vi faktisk lidt skuffede da vi så området. Vi havde hørt meget om det. Selvom der var interessante og anderledes bud på arkitektur og udformningen af nye boligområder var der også meget af det som ikke arbejdede med stedets særlige kontekst. Der var meget af byggeriet som kun have ligget hvor som helst i Amsterdam. Man må dog rose projektet for den variation som fandtes mellem Boreno, Sporenburg, KNSM Island og Java Island hvad angår bystruktur og komposition.

Links til relevante sites:

www.triennale.nl

www.IFLA2008.com

www.VDBERK.com

www.OKRA.nl

www.paleishetloo.nl

www.kmm.nl

www.dsv.rotterdam.nl

Venlig hilsen

Hollandsgruppen 2008 -

Louise Røhr Bengtsen, Maria Louise Boe,

Nanna Davidsen, Steen Himmer,

Thomas Werth Jensen, Andreas Kloster,

Ann Lilja og June Paaskesen.